

Rafet METİN

Prof. Dr. | Prof. Dr.
Bayburt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bayburt-TÜRKİYE
Bayburt University, Faculty of Education, Bayburt-TURKIYE
ORCID: 0000-0002-2164-4994
rafetmetin@bayburt.edu.tr

1260-61 / 1844-45 Temettüat Kayıtları Işığında Mahmutlar ve Gökçeviran Köylerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı

Öz

Temettüat Defterleri, 19. yüzyıl Osmanlı sosyal ve ekonomik tarihinin en değerli kaynaklarından biri olarak öne çıkmaktadır. Tanzimat dönemi reformlarının etkisiyle bu defterlerde vergi reformu konusu öncelikli bir mesele olarak ele alınmıştır. Devlet gelirlerinin denetim altına alınması, vergi sistemindeki aksaklıkların giderilmesi, vergi mükelleflerinin belirlenmesi ve bütçenin dengelenmesi gibi hedefler doğrultusunda ülke genelinde sayımlar yapılmıştır. Bu sayımlar sonucunda hazırlanan Temettüat Defterleri, vergilendirme sistemini adil hale getirerek halk üzerindeki vergi yükünü hafifletmeyi amaçlamış ve vergi dağılımında yaşanan adaletsizlikleri gidermeyi hedeflemiştir. Aynı zamanda bu kayıtlar, dönemin sosyo-ekonomik ve demografik yapısını ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaktadır. Kayıtlarda, çeşitli bölgelerde yaşayan halkın mal varlıkları, sahip oldukları mülkler, hayvanlar, arazi ve kişisel malları detaylı bir şekilde kaydedilmiş; bu sayede dönemin kırsal yaşamı, nüfus yapısı ve tarımsal ekonomisi hakkında önemli veriler elde edilmiştir. Temettüat Defterleri, aynı zamanda mükelleflerin adları, lakapları ve meslekleri hakkında da bilgi sunmaktadır. Bu bilgiler, dönemin ekonomik ve sosyal yapısına dair kapsamlı bir panorama sunmakta, Osmanlı toplumunun ekonomik faaliyetlerini anlamamıza imkân tanımaktadır. Bu çalışmada, Hicri 1260-1261 (Miladi 1844-1845) yıllarında Kalecik Kazasına bağlı olan Mahmutlar ve Gökçeviran köylerinin sosyal ve ekonomik yapıları, 17095 numaralı Temettüat Defteri'nden faydalanılarak incelenmiştir. Kayıtlardan anlaşıldığı üzere, bu köylerde yaşayan toplam 49 hane, geçimlerini ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılıkla sağlamaktadır. Tarımsal faaliyetler arasında buğday, arpa ve pamuk üretimi öne çıkarken, hayvancılıkta ise daha çok küçükbaş ve büyükbaş hayvanlar ile yük ve binek hayvanları yetiştirilmektedir. Ziraat işçiliğinin yaygın olduğu bu köylerde, imam, hizmetkâr ve çoban gibi meslek dallarında çalışan kişilerin de bulunduğu görülmektedir. Çalışmada, vergi mükellefi olan hane reislerinin tarım, hayvancılık ve diğer mesleki faaliyetlerinden elde ettikleri gelirler doğrultusunda ödedikleri vergi türleri tespit edilerek, köylerdeki vergi yükü analiz edilmiştir. Bu sayede, köy halkının ekonomik yapısı ve vergi yükü arasındaki ilişki daha net bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Temettüat Defterleri, yalnızca vergi kayıtları açısından değil, aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyo-ekonomik yapısını anlamamıza katkı sağlayan birincil kaynaklar arasında yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mahmutlar Köyü, Gökçeviran Köyü, Temettüat defteri, Mesleki yapılanma.

Social and Economic Structure of Mahmutlar and Gökçeviran Villages in the Light of 1260-61 / 1844-45 Temettüat Records

Abstract

The Temettüat registers are of great importance as a primary historical source for the social and economic history of the Ottoman Empire in the 19th century. Driven by the changes of the Tanzimat period, tax reform was a major concern addressed in these registers. A nationwide census was carried out with the aim of managing state revenues, correcting shortcomings in the tax system, identifying taxpayers and achieving budgetary equilibrium. The Temettüat Registers compiled from these censuses were designed to reduce the tax burden on the population by establishing a fairer system of taxation and correcting inequities in the allocation of resources. At the same time, they reveal the socio-economic and demographic structure of the period in detail. The records systematically record people's holdings in different areas, including their property, livestock, land and personal possessions. This comprehensive data provides important insights into the rural lifestyle, demographic composition and agricultural economy of the period. In addition, the Temettüat Registers detail the names, nicknames and occupations of taxpayers, providing a comprehensive perspective on the economic and social framework of the period and enriching our knowledge of Ottoman economic endeavours. The study examined the social and economic framework of the villages of Mahmutlar and Gökçeviran in the Kalecik district during the period 1260-1261 AH (1844-1845 AD) by using the

Temettüat register, which was assigned the number 17095. According to the available statistics, the 49 households in these villages were mainly engaged in agricultural activities and animal husbandry. The main agricultural activities included the cultivation of wheat, barley and cotton, while animal husbandry consisted mainly of the rearing of sheep, cattle, beasts of burden and cattle. Of particular importance is the enormous spread of agricultural work, as well as occupations such as imams, servants and shepherds. An analysis of the tax burden on these communities was carried out by identifying the specific taxes paid by household heads based on their income from agriculture, animal husbandry and other professional occupations. The aim of this study is to elucidate the relationship between the economic composition of the villagers and their tax obligations. As an indispensable primary source, the Temettüat registers make a substantial contribution not only to tax records but also to our understanding of the socio-economic framework of the Ottoman Empire.

Keywords: Mahmutlar Village, Gökçeşevir Village, Temettüat register, Occupational structuring.

Giriş

Tahrir defterleri, Osmanlı'nın erken döneminde, özellikle 15. ve 17. yüzyıllar arasında fethedilen bölgelerdeki toprak sahibi olan köylülerin, gelir kaynaklarını ve vergi yükümlülüklerini kaydetmek amacıyla oluşturulmuş defterlerdir. Bu defterler, merkezi idarenin topraklar üzerindeki kontrolünü ve gelirlerini düzenlemeyi amaçlayan bir araçtı. 17 yüz yıla kadar titizlikle yapılan tahrir işlemleri giderek önemini yitirmeye başlamıştır. Önceden yapılan tahrirlerle ve çeşitli ek belgelerle tahrir işlemleri geçiştirilince avarız ve cizye tahrirleri yaygınlaşmıştır. Tahrirlerin sıradanlaşması neticesinde sayımların daha sistemli hale yapılabilmesi için temettüat sayımları yapılmıştır. Bu sayımlar neticesinde ise Temettüat defterleri ortaya çıkmıştır. Temettü kâr etmek anlamına gelen Arapça bir kelimedir (Develioğlu, 1996, s. 1073). Temettüat vergisi ise herkesin kazancıyla orantılı olarak devlete ödemekle yükümlü olduğu, tüccar ve esnafın senelik temettüat miktarı tahmin ve takdir olunarak binde ya da yüzde hesabıyla vaz olunan vergidir (Sayın, 1999, s. 41). Temettüat kayıtları, Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yüzyıl ortalarında, özellikle Tanzimat reformları çerçevesinde gerçekleştirilen önemli vergi düzenlemeleri ve sayımlar sonucunda oluşturulan defterlerdir. 1844-1845 yıllarında yapılan bu sayımların amacı, vergi sistemini modernize etmek ve gelir dağılımını adil bir şekilde belirlemektir. Temettüat defterleri, bireylerin ve hanelerin sahip oldukları taşınmaz mallar, hayvanlar, ticari mallar ve diğer gelir kaynakları hakkında ayrıntılı bilgiler içerir. Ayrıca, bu varlıkların yıllık gelirleri ve ödenen vergiler de kaydedilmiştir. Bu defterler, bireylerin meslekleri, aile yapıları, gelir düzeyleri ve sosyo-ekonomik durumları hakkında önemli veriler sunar. Temettüat kayıtları, Osmanlı vergi sisteminde önemli bir yer tutan temettü vergisi'nin tahakkuku için kullanılmıştır. Bu kayıtlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun geniş bir coğrafi alanını kapsar ve farklı bölgelerdeki ekonomik faaliyetler, tarımsal üretim, ticaret ve zanaat gibi konularda bölgesel farklılıkları incelemek için önemli bir kaynaktır. Tarihsel araştırmalar, demografik çalışmalar ve etnografik bilgiler açısından büyük bir öneme sahip olan temettüat defterleri, Osmanlı toplumunun sosyal ve ekonomik yapısını anlamak için temel bir veri seti sunar. Bu defterler, Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yüzyıldaki yapısını ve işleyişini anlamada araştırmacılar için vazgeçilmez bir kaynaktır.

Tanzimat döneminde, daha önceleri değişik adlarla alınan örfi vergilerin yerine tek bir vergi olarak konulan temettüat vergisi; tüccar, esnaf, köylü, şehirli hane reislerinin yıllık kazançları üzerinden alınan vergidir (Pakalın, 1993, s. 453). Temettüat defterleri genel itibariyle bir bölgenin demografik yapısı, hane reisinin menkul ve gayr-i menkul kaynakları, yıllık kazancı, işletmelerin büyüklüğü, iş gücü ve ayrıntılı vergi yükü, kişilerin mesleği, yetiştirilen zirâî ürün ve hayvanlar ile ticarî ve sınaî müesseseler hakkında bilgiler sunmaktadır (Gül, 2009, s. 81). Temettüat defterleri incelendiğinde, sayımı yapılan bölge hakkında toplumsal ve ekonomik açıdan çok detaylı bilgilere ulaşılmaktadır. Bölge halkının refah seviyesi, ekilip biçilen ürünlerin çeşitleri, bölgenin iklimi, ticarî durumu, yerleşim şekilleri vs. gibi bilgiler bu defterlerde açıkça görülebilmektedir (Serin, 1998, s. 726). Çalışmamızın ana kaynağını teşkil eden T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Maliye Nezareti (ML), Varidat Kalemi (VRD), Temettüat Defterleri (TMT.d.), 17095 numarada kayıtlı Ankara vilayetine tabi Kalecik kazasının Çandır nahiyesine bağlı

Mahmutlar ve Gökçeviran köylerinin sosyal ve ekonomik yapıları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Hane sayıları bakımından birbirine yakın olan bu iki köyün, çalışma konusu olarak seçilmesindeki amaç, yeni çalışmalara örnek oluşturması ve yön göstermesidir. Çalışmada anılan köylerin nüfusu ile birlikte köylerde kullanılan isimler, lakaplar, meslekî yapılanma, köyde yaşayan hane reislerinin tarım, hayvancılık ve meslek gelirleri ile birlikte ödemiş oldukları vergi çeşitleri tespit edilerek vergi yükleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1. Mahmutlar Karyesi

1.1. Nüfus

Mahmutlar karyesinin nüfusu ile ilgili en eski bilgi 1845 tarihine ait bilgidir. Anılan tarihte BOA, ML VRD.TMT, 17095 numaralı temettüat defterinde bulunan kayda göre, Ankara Kalecik kazası Çandır nahiyesine tabi bir köy olan Mahmutlar'da 29 haneye tekabül eden 145 nefer erkek vergi mükellefi bulunmaktadır. Halen Ankara ili Kalecik ilçesinin mahallelerinden birisi olan Mahmutların 2023 yılı itibarıyla nüfusu 183 olarak tespit edilmiştir. Bu veriler tarihsel süreç içerisinde köyün nüfusu ile alakalı olarak bir fikir oluşturması için verilmiştir.

Tablo 1

Mahmutlar Karyesinde 1845-2023 Yıllarındaki Tahmini Nüfus

Yıllar	Tahmini nüfus
1845	145 nefer (29 hane)
2023	183

1.2. Mahmutlar Karyesinde Kullanılan Şahıs İsimleri ve Lakaplar

17095 numaralı temettüat defterinde hane reislerinin isimleri babalarının adları ve lakaplarıyla birlikte yazılmıştır. Bu nedenle köyde yaygın olarak kullanılan baba ve oğul isimlerini tespit etmek mümkün olmuştur.

Tablo 2

Mahmutlar Karyesinde Kullanılan Şahıs İsimleri

İsim	Sayı	%
Ömer	5	10,64
Osman	5	10,64
Ahmed	5	10,64
Mehmed	4	8,51
Hüseyin	3	6,38
Ali	3	6,38
Hasan	3	6,38
Mustafa	3	6,38
Abidin	3	6,38
İmam	2	4,26
İbrahim	2	4,26
Eyne	1	2,13
Enbiya	1	2,13
Salih	1	2,13
Battal	1	2,13
Dede	1	2,13
Receb	1	2,13

Bekir	1	2,13
Durmuş	1	2,13
Nasuh	1	2,13
Toplam	47	100,00

Tablo 2’de yer alan verilerden anlaşıldığı üzere Mahmutlar karyesindeki vergi nüfusunun tamamı erkektir. İsimleri incelediğimizde Peygamber ve onun ehl-i beyti başta olmak üzere daha çok Arapça kökenli isimlerin olduğu görülmektedir. Birinci sırada %10,6 ile Ömer, Osman ve Ahmed gelmektedir. Tabloda zikredilen isimler arasında Eyne, Battal ve Durmuş gibi isimler o dönemde yörede kullanılan ender isimler olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.3. Mahmutlar Karyesinde Kullanılan Lakaplar

Mahmutlar’da hane reislerinin toplumda tanınmasını sağlayan aile ve sülale adlarının bazıları Tablo-3’te yer almaktadır. Kara, kel, köse, kör, sobacı, gibi sıfatlarla birlikte kullanılan lakaplar muhtemelen ailelerin geçmişten beri kullanageldikleri lakaplar olarak görülmektedir.

Tablo 3

Mahmutlar Karyesinde Kullanılan Lakaplar

Lakaplar		
Kör Ömer oğlu Hüseyin	Kara Osman oğlu Abidin	Köse Oğlu Mehmed
Kıvrak oğlu Can Ahmed	Tonbul Bekir oğlu Ömer	Sobacı oğlu Osman
Kel İbrahim oğlu Osman	İkiz oğlu Mustafa	İmam oğlu Salih
Kör Hasn oğlu Hüseyin	Dede oğlu Receb	Enbiya kethüda oğlu Ali
Bıyık oğlu Hüseyin	Kör Hasan oğlu Mehmed	Tonyalı oğlu Osman

1.4. Mahmutlar Karyesinde Mesleki Yapılanma

Toplam 29 hanesi olan Mahmutlar karyesinde yaşayan insanların 19’u ziraat erbabındandır. Geriye kalan 10 haneden 1 tanesi muhtar 3 tanesi hizmetkâr, 1 tanesi çoban 2 tanesi başkalarının yardımı ile geçinmekte, 1 tanesi nakil 2 tanesi vefat olarak kaydedilmiştir.

1.5. Hayvancılık ve Hayvan Dağılımı

Belgelerden anlaşıldığına göre 1844-1845 yıllarında Mahmutlar karyesinde yaşayan haneler geçimlerini tarım ve hayvancılıktan sağlamakta idiler. Genel olarak süt ve süt ürünleri ihtiyaçlarını karşılamak için inek ve koyun, binek hayvanı ihtiyaçlarını karşılamak için kısrak ve merkep, çift sürmede faydalanabilmek için koşu öküzü ve koşu camusunu kullandıkları anlaşılmaktadır. Mahmutlar’da toplam 189 olan hayvan varlığının büyük çoğunluğunu küçükbaş hayvanlar oluşturmaktadır. %60,3’ü küçükbaş (114 adet), %29,6’sı büyükbaş (56 adet) ve %10,5’i yük ve binek (19 adet) hayvanı olarak sıralanmaktadır. Büyükbaş hayvan çeşidinde, karasığır öküzü, sağman inek ve koşu öküzü ve koşu camusu ön planda yer alırken küçükbaş hayvan çeşidinde ise, koyun ve keçi tercih edilmektedir. Binek ve yük hayvanı olarak ise merkep başta olmak üzere, kısrak beslenmektedir.

Tablo 4

Mahmutlar Karyesinde Hane Reislerinin Sahip oldukları Hayvan Çeşitleri

Hayvan Çeşidi	Sayı	Hayvan Sahibi Hane	Toplam Hane Başına Düşen Baş
Büyükbaş	56	12	4,6
Küçükbaş	114	14	8,1
Yük-Binek Hayvanı	19	16	1,1
Toplam Sayı	189		

Tablo 5

Mahmutlar Karyesinde Hane Reislerinin Sahip oldukları Büyükbaş Hayvan Çeşitleri

Büyükbaş Hayvan	Sayı	Hayvan Sahibi Hane	Ortalama
Koşu öküzü	32	15	2.1
Sağmal inek	12	12	1.08
Koşu camusu	12	6	2
Toplam	56		

Büyükbaş hayvan söz konusu olduğunda köylerde çift sürme işinde ilk olarak akla at ve katır gücü gelmektedir. Ancak Mahmutlar köyünde öküzün öncelikli olarak tercih edildiği görülmektedir. Bu durum, öküzün beslenme giderlerinin at ve katıra göre daha az olması, kurbanlık olarak beslenip satılabilir olmasıyla açıklanabilir. Bir atı veya katırı bütün bir yıl boyunca arpa, yulaf, ot, kepek ve samanla beslemek gerekirken öküz yedi ay süre ile burçak ve samanla beslenebilmekte ve yılın geri kalan aylarında otlamak üzere çayırlara salıverilmektedir. Bu arada demetlerin tarladan harmana ve ürünün harmandan ambara taşınmasında at ve eşek gibi yük hayvanlarından da yararlanılmakla birlikte, daha çok bir çift öküzün çektiği iki tekerlekli kağnılar kullanılabilmektedir (Bozkurt, 2011, s. 144). Belgelerden anlaşıldığı üzere anılan dönemde Mahmutlar'da özellikle koşu öküzü ve koşu camusu ahalinin tarım yaparken kullandığı vazgeçilmez iş gücü kaynaklarından biri durumundadır. Köyde toplam 29 haneden 16 hanede koşu öküzü, 6 hanede ise koşu camusu beslenmektedir. Köyde 12 baş sağmal inek 12 hanenin elinde bulunmaktadır. Köyün süt ve süt ürünleri ihtiyacının sağlanmasında bu ailelerin önemli rol oynadığı düşünülebilir. Yük ve binek hayvanlarına gelince; Mahmutlar'da 1845 yılında toplam 19 adet yük ve binek hayvanı bulunmaktadır. Bunlardan 16 tanesi merkep, 3 tanesi ise kısarak, olarak tespit edilmiştir.

Tablo 6

Mahmutlar Karyesinde Hane Reislerinin Sahip oldukları Yük ve Binek Hayvan Çeşitleri

Hayvan Çeşitleri	Sayı	Hayvan Sahibi Hane	Ortalama
Merkep	16	16	1
Kısarak	3	3	1
Toplam	19		

Yük ve binek hayvanlarına bakıldığında toplam 29 hane olan köyde 16 hanede yük ve binek hayvanının olduğu görülmektedir. Küçükbaş hayvanlara bakıldığında Mahmutlar'da toplam 114 adet olan küçükbaş hayvanların tamamı 23 hanede bulunmaktadır.

Tablo 7

Mahmutlar Karyesinde Hane Reislerinin Sahip oldukları Küçükbaş Hayvan Çeşitleri

Küçükbaş Hayvan	Sayı	Hane	Ortalama
Sağmal keçi	76	14	5.4
Sağmal koyun	38	9	4.2
Toplam	114		

1.6. Arazi Dağılımı ve Toprak Kullanımı

Mahmutlar'da hane reislerinin %99,5'i (19) buğday, arpa ve burçak tarımı ile alakalı zirai faaliyet içerisinde. Köyde ikamet eden hanelerden %0,47'si bağcılık (1) ile iştigal etmektedir. Bunun yanında 70 dönüm arazinin herklik olarak nadasa bırakıldığı kayıtlardan tespit edilmiştir. Nadasa bırakılan bu arazinin muhtemelen penbe (pamuk) tarlası olduğu söylenebilir. Çünkü vergi

dilimi belirtilirken penbe (pamuk) den alınan toplam 240 kuruş vergi kaydı düşülmüştür.

Tablo 8

Mahmutlar Karyesinde Ekili ve Dikili Tarım Alanlarının Dağılımı

Ekilebilir Arazi Türü	Miktar (Dönüm)	Hane	Ortalama	%
Tarla (buğday-arpa, burçak)	415	19	21.8	99.5
Bağ	2	1	2	0.47
Toplam	417			

1.7. Gelirler

1.7.1. Tarım Gelirleri (Hasılatı)

1844-1845 yılları arası Mahmutlar'da toplam 29 hanenin 19 hanesinde hasılat geliri vardır. Ekili (tarla) tarım alanları 415 dönüm olup 16.010 kuruş gelir elde edilmiştir. Ekili tarım alanlarından toplam 2 dönüm bağdan 100 kuruş gelir sağlanmıştır.

Tablo 9

Mahmutlar Karyesinde Ekili-Dikili Tarım Alanlarının Hasılatı

Ekilebilir Arazi Türü	Miktar (Kuruş)	Miktar (Dönüm)	Ortalama
Tarla (buğday-arpa, yulaf burçak)	16.010	415	38.5
Bağ	100	2	50
Toplam	16.110		

1.7.2. Hayvancılık Hasılatı

Mahmutlar'da tarımdan sonra ikinci sırada yer alan hayvancılık gelirleri 902 kuruş olarak tespit edilmiştir. Hayvancılık hasılatı büyükbaş, küçükbaş ve yük-binek olarak üç grupta incelenebilir. Tablo 10'daki veriler incelendiğinde görüleceği üzere hayvancılık hasılatında ilk sırayı küçükbaş hayvanlar almaktadır (570 kuruş). İkinci sırada yük binek hayvanlar gelmektedir (188 kuruş) üçüncü sırada ise büyükbaş hayvanlar gelmektedir (144 kuruş) Yük binek hayvanlarından 1 adet kısrak 20 kuruş iken bir adet dömlü merkep 8 kuruş olarak kaydedilmiştir.

Tablo 10

Mahmutlar Karyesinde Hayvancılık Hasılatı Dağılımı

Hayvan Çeşidi	Hasılat Miktarı	Hayvan Sahibi Hane	Ortalama
Büyükbaş	144	12	12
Küçükbaş	570	14	40.7
Yük-binek	188	16	11.75
Toplam Sayı	902		

1.7.3. Meslek Hasılatı

1844-1845 yılları arasında Mahmutlar'da meslek gelirleri toplamda 1.1150 kuruş olarak tespit edilmiştir. Bu toplama meslek olarak kaydedilen 1 adet çoban 3 adet hizmetkârlık gibi meslekler dahildir. Köyde 19 hane "erbâb-ı ziraat" olarak kaydedilmiştir. Bu grup mesleki yapılmaya dahil edilmemiştir.

1.7.4. Vergi-i Mahsusa

Osmanlı Devleti'nde uygulanan vergiler sınıflandırıldığında "Tekâlif-i Şer'iyye" ve "Tekâlif-i Örfiye" olarak değerlendirilmeye tabi tutulmaktaydı. İslam hukuku temel alınarak toplanan Tekâlif-i şer'iyye içerisinde Öşür, Ağnam ve resm-i çift gibi vergiler yer alıyordu. Şer'i hükümlere aykırı olmamakla birlikte zaman zaman farklı nedenlerle alınan Tekâlif-i Örfiye vergisi ise ülkedeki ekonomik duruma göre değişkenlik gösterebiliyordu. Ülke ekonomisinin bozulduğu durumlarda devlet, Tekâlif-i örfiye vergisini arttırma yoluna gitmiştir. Ancak anılan verginin ne kadar toplanacağı önceden tahmin edilememekte ve değişkenlik gösterebilmekteydi (Şener, 1990, s. 234). Bunun neticesinde 1839 yılında Tanzimat ile birlikte Tekâlif-i örfiye türünden olan vergiler kaldırılmış bunların yerine reayanın emlak, arazi ve hayvanlarıyla senelik kazançlarının pay edilmesi yoluna gidilmiştir (Pakalın, 1993, s.453).

1256/1840 yılından itibaren uygulanmaya başlayan ve bazı istisnalar haricinde ekonomik durumlarına göre herkesten alınan vergi-i mahsusa Tanzimat idarecileri tarafından örfi vergiler yerine konulmuş olup, "An-cemaatin vergi", "Vergü-yi Mahsusa", "Vergü" ve "Komşuca alınan vergü" gibi adlar verilmiştir (Öztürk, 2000, s. 537). Bu verginin miktarı liva ölçeğinde belirlenirdi. Bu miktar livaya bağlı kazalar arasında paylaştırılırdı. Sonra kazanın müdür ve meclis azaları, nüfusun etnik özelliğine göre imam, papaz ve kocabaşı gibi kişilerin katıldığı toplantıda kasaba ve köylere düşen miktar tespit edilir en sonunda da köy ve mahalle düzeyinde kişilerin ödeme güçlerine göre paylaştırılırdı (Öztürk, 1996, s. 174).

Mahmutlar'da vergi-i mahsusa bedeli olarak toplam 8.746 kuruş tespit edilmiştir. Vergi-i mahsusa olarak en düşük vergi 114 kuruş, en yüksek vergi ise 586 kuruştur.17 numaralı hanede kayıtlı bulunan ve hizmetkârlık mesleğiyle işgal eden Kör İbrahim oğlu Osman'a vergi-i mahsusa bedeli olarak en düşük dilim olan 114 kuruşluk vergi bedeli takdir edildiği kaydedilmiştir (BOA, ML VRD.TMT, 17095, s. 6). 3 numaralı hanede kayıtlı olan Kara Osmanoğlu Abidin'e ise vergi-i mahsusa bedeli olarak 586 kuruş vergi takdir edilmiştir (BOA, ML VRD.TMT, 17095, s. 2).

Tablo 11

Mahmutlar Karyesinde Hane Reislerinin Verdiği Toplam Öşür ve Aded-i Ağnam vergisi

Ekili tarım öşürü ve aded-i ağnam vergisi	Miktar (Kuruş)	Hane	Ortalama	%
Hınta (buğday)	906	19	47.6	52.7
Şair (arpa)	430	19	22.6	25.01
Penbe(pamuk)	240	18	13.3	13.9
Burçak	38	6	6	2.2
Bağ	26	3	8.6	1.5
Aded-i ağnam	79	12	6.5	4.5
Toplam	1.719			

Toplu olarak verdiğimiz vergi türlerinden ekili tarım üzerinden alınan öşür vergisi ile alâkalı olarak hınta (buğday) %52,7 ile ilk sırada gelmektedir. Onu %25,01 ile şair (arpa), %13,9 ile penbe (pamuk), %2,2 ile burçak, %1,5 ile bağ izlemektedir. Ağnam vergisi ise %4,5 olarak tespit edilmiştir. Bu verilerden anlaşıldığına göre Mahmutlar'da en düşük vergi çeşidi bağdan alınan vergi olurken en yüksek vergi çeşidi ise hınta (buğday) olarak görülmektedir.

Tablo 12

Mahmutlar'da İikâmet Eden Kimselerin Hane Sırasına Göre Toplam Temettüatları

Hane No	Kişi Adı	Temettüat Toplamı
1	Kör Ömer oğlu Hüseyin	Muhtar-942
2	Emir Ali oğlu Mustafa	Ziraat- 808
3	Kara Osman oğlu Abidin	Ziraat-1455
4	İmam oğlu Ali	Ziraat-440
5	Eyne oğlu Hasan	Fakir kaydı var
6	Ahmed oğlu Mehmed	Nakil
7	Köse oğlu Mehmed	Ziraat-668
8	Kör Ömer oğlu Hüseyin	Ziraat-468
9	Enbiya kethüda oğlu Ali	Ziraat-1310
10	İmam oğlu Salih	Ziraat-1385
11	Battal oğlu Mehmet	Ziraat-997
12	Ömer kethüda oğlu Mustafa	Ziraat-1360
13	Dede oğlu Receb	Ziraat-1190
14	Tonbul Bekir oğlu Ömer	Vefat kaydı var
15	Kıvrak oğlu Can Ahmed	Vefat kaydı var
16	Sobacı oğlu Osman	Hizmetkâr-250
17	Kör İbrahim oğlu Osman	Hizmetkâr-284
18	Tonyalı oğlu Osman	Ziraat-1188
19	Kör Hasan oğlu Bekir	Çoban-300
20	Ahmet kethüda oğlu Abidin	Ziraat-520
21	Ahmed kethüda oğlu Ahmed	Hizmetkâr-300
22	Durmuş oğlu Ömer	Ziraat-1288
23	Kör Hasan oğlu Hüseyin	Ziraat-250
24	Kör Hasan oğlu Mehmed	Ziraat-827
25	Kör Hasan oğlu Ömer	Ziraat-744
26	Nasuh oğlu Abidin	Ziraat-1360
27	İkiz oğlu Mustafa	Ziraat-1386
28	Kel İbrahim oğlu Osman	Hasta kaydı var
29	Bıyık oğlu Hüseyin	Vefat kaydı var

2. Gökçeviran Karyesi

2.1. Nüfus

Gökçeviran karyesinin nüfusu ile ilgili en eski bilgi 1521 tarihine kadar gitmektedir.1521'de Kalecik nahiyesinin bir köyü olan Gökçeviran karyesinin 23 haneye tekabül eden 115 neferlik bir nüfusu vardır (Kankal, 1993, s. 81). 1845 tarihinde BOA, ML VRD.TMT, 17095 numaralı temettüat defterinde bulunan kayda göre, Ankara Kalecik kazası Çandır nahiyesine tabi bir köy olan Gökçeviran'da 20 haneye tekabül eden 100 nefer bulunmaktadır. Halen Ankara ili Kalecik ilçesinin mahallelerinden birisi olan Gökçeviranın (Gökçeören) 2023 yılı itibariyle nüfusu 158 olarak tespit edilmiştir. Bu veriler tarihsel süreç içerisinde köyün nüfusu ile alakalı olarak bir fikir oluşturması için verilmiştir.

Tablo 13

Gökçe viran Karyesinde 1521-2023 Yıllarındaki Tahmini Nüfus

Yıllar	Tahmini Nüfus
1521	23 hane (115 nefer)
1845	20 hane (100 nefer)
2023	158

2.2. Gökçe viran Karyesinde Kullanılan Şahıs Adları ve Lakaplar

17095 numaralı temettuat defterinde hane reislerinin isimleri babalarının adları ve lakaplarıyla birlikte yazılmıştır. Bu nedenle köyde yaygın olarak kullanılan baba ve oğul isimlerini tespit etmek mümkün olmuştur.

Tablo 14

Gökçe viran Karyesinde Kullanılan Şahıs İsimleri

İsim	Sayı	%
Mustafa	5	18.5
Mehmed	3	11.1
Mahmud	3	11.1
İbrahim	3	11.1
Osman	2	7.4
Salih	1	3.7
Kadri	1	3.7
Hüseyin	1	3.7
Celil	1	3.7
Abdullah	1	3.7
Vezir	1	3.7
Hacı	1	3.7
Selam	1	3.7
Cellat	1	3.7
Bekir	1	3.7
Pehlivan	1	3.7
Toplam	27	100

Tablo 14'te yer alan verilerden anlaşılacağı üzere Gökçe viran karyesindeki vergi nüfusunun tamamı erkeklerden oluşmaktadır. İsimler incelendiğinde, Mahmutlar köyünde olduğu gibi Gökçe viran karyesinde de Peygamber ve onun ehl-i beytine ait isimlerin yanı sıra ağırlıklı olarak Arapça kökenli isimlerin kullanıldığı görülmektedir. Birinci sırada %18,5 ile Mustafa ismi yer almaktadır. Onu %11,1 ile Mehmed, Mahmud ve İbrahim isimleri takip etmektedir. Tabloda belirtilen isimler arasında Selam Vezir, Cellat ve Pehlivan isimleri, o dönemde yörede kullanılan nadir isimler olarak öne çıkmaktadır.

2.3. Gökçe viran Karyesinde Kullanılan Lakaplar

Gökçe viran' da hane reislerinin toplumda tanınmasını sağlayan aile ve sülale adlarının bazıları Tablo-15'te yer almaktadır. Kara, köse, çekiç, pehlivan, bıyık, bacaksız gibi sıfatlarla birlikte kullanılan lakaplar muhtemelen ailelerin geçmişten beri kullandıkları lakaplar olarak görülmektedir.

Tablo 15

Gökçeşevir Karyesinde Kullanılan Lakaplar

Lakaplar		
Muhtar Osman kethüda	Bacaksız oğlu İbrahim	Kara oğlan oğlu Salih
Bıyık oğlu Mehmed	Çekiç oğlu Mehmed	Çekiç oğlu İbrahim
Sekban oğlu Mehmed	Çoban oğlu Mustafa	Kara Botur oğlu Ahmed
Köse oğlu Hasan	Pehlivan oğlu Osman	Hacı oğlu İbrahim

2.4. Gökçeşevir Karyesinde Mesleki Yapılanma

Toplam 20 hanesi olan Gökçeşevir karyesinde yaşayan insanların 10'u ziraat erbabındandır. Geriye kalan 10 haneden 3 tanesi hizmetkâr, 3 tanesi çoban 4 haneye ise vefat kaydı düşülmüştür.

2.5. Hayvancılık ve Hayvan Dağılımı

Belgelerden anlaşıldığına göre 1844-1845 yıllarında Gökçeşevir karyesinde yaşayan haneler geçimlerini tarım ve hayvancılıktan sağlamakta idiler. Genel olarak süt ve süt ürünleri ihtiyaçlarını karşılamak için inek ve koyun, binek hayvanı ihtiyaçlarını karşılamak için kısarak ve merkep, çift sürmede faydalanabilmek için karasığır öküzü ve koşu camusunu kullandıkları anlaşılmaktadır. Gökçeşevir' da toplam 128 olan hayvan varlığının büyük çoğunluğunu küçükbaş hayvanlar oluşturmaktadır. %60,1'i küçükbaş (77 adet), %31,25'i büyükbaş (40 adet) ve %8,5'i yük ve binek (11 adet) hayvanı olarak sıralanmaktadır. Büyükbaş hayvan çeşidinde, karasığır öküzü, sağman inek ve karasığır öküzü ve koşu camusu ön planda yer alırken küçükbaş hayvan çeşidinde ise, koyun ve keçi tercih edilmektedir. Binek ve yük hayvanı olarak ise merkep başta olmak üzere, kısarak beslenmektedir.

Tablo 16

Gökçeşevir Karyesinde Hane Reislerinin Sahip oldukları Hayvan Çeşitleri

Hayvan Çeşidi	Sayı	Hayvan Sahibi Hane	Toplam Hane Başına Düşen Baş
Büyükbaş	40	12	3.3
Küçükbaş	77	9	8.5
Yük-Binek Hayvanı	11	10	1.1
Toplam Sayı	128		

Tablo 17

Gökçeşevir Karyesinde Hane Reislerinin Sahip oldukları Büyükbaş Hayvan Çeşitleri

Büyükbaş Hayvan	Sayı	Hayvan Sahibi Hane	Ortalama
Kara sığır öküzü	21	10	2,1
Sağmal inek	18	12	1,5
Koşu camusu	1	1	1
Toplam	40		

Büyükbaş hayvan söz konusu olduğunda Gökçeşevir' da özellikle karasığır öküzü ve koşu camusu ahalinin tarım yaparken kullandığı vazgeçilmez iş gücü kaynaklarından biri durumundadır. Köyde toplam 20 haneden 10 hanede karasığır öküzü, 1 hanede ise koşu camusu beslenmektedir. Köyde 18 baş sağmal inek 12 hanenin elinde bulunmaktadır. Köyün süt ve süt ürünleri ihtiyacının sağlanmasında bu ailelerin önemli rol oynadığı düşünülebilir. Yük ve binek hayvanlarına gelince; Gökçeşevir'da 1845 yılında toplam 11 adet yük ve binek hayvanı bulunmaktadır. Bunlardan 10 tanesi merkep, 1 tanesi ise kısarak, olarak tespit edilmiştir.

Tablo 18

Gökçeşevir Karyesinde Hane Reislerinin Sahip oldukları Yük ve Binek Hayvan Çeşitleri

Hayvan Çeşidi	Sayı	Hayvan Sahibi Hane	Ortalama
Merkep	10	10	1
Kısrak	1	1	1
Toplam	11		

Küçükbaş hayvanlar bakımından bakıldığında Gökçeşevir’ da toplam 77 adet olan küçükbaş hayvanların tamamı 9 hanede bulunmaktadır. Küçükbaş hayvanları olmayan hanelerin çobanlık ve hizmetkârlık mesleği ile iştigal eden haneler olduğu görülmektedir.

Tablo 19

Gökçeşevir Karyesinde Hane Reislerinin Sahip oldukları Küçükbaş Hayvan Çeşitleri

Küçükbaş Hayvan Çeşidi	Sayı	Hane	Ortalama
Sağmal keçi	47	9	5.2
Sağmal koyun	30	7	4.2
Toplam	77		

2.6. Arazi Dağılımı ve Toprak Kullanımı

Gökçeşevir’ da hane reislerinin %98,7’si (10) buğday, arpa ve burçak tarımı ile alakalı ziraî faaliyet içerisinde. Köyde ikamet eden hanelerden %1,2’si bağcılık (2) ile iştigal etmektedir. Bunun yanında 90 dönüm arazinin herklik olarak nadasa bırakıldığı kayıtlardan tespit edilmiştir. Nadasa bırakılan bu arazinin muhtemelen penbe (pamuk) tarlası olduğu söylenebilir. Çünkü vergi dilimi belirtilirken penbe (pamuk) den alınan toplam 140 kuruş vergi kaydı düşülmüştür.

Tablo 20

Gökçeşevir Karyesinde Ekili ve Dikili Tarım Alanlarının Dağılımı

Ekilebilir Arazi Türü	Miktar (Dönüm)	Hane	Ortalama	%
Tarla (buğday-arpa, burçak)	230	10	23	98.7
Bağ	3	2	1.5	1.2
Toplam	233			

2.7. Gelirler

2.7.1. Tarım Gelirleri (Hasılatı)

1844-1845 yılları arası Gökçeşevir’ da toplam 20 hanenin 10 hanesinde hasılat geliri vardır. Ekili (tarla) tarım alanları 415 dönüm olup 16.010 kuruş gelir elde edilmiştir. Ekili tarım alanlarından toplam 3 dönüm bağdan 110 kuruş gelir sağlanmıştır.

Tablo 21

Gökçeşevir Karyesinde Ekili-Dikili Tarım Alanlarının Hasılatı

Ekilebilir Arazi Türü	Miktar (Kuruş)	Miktar (Dönüm)	Ortalama
Tarla (buğday-arpa, yulaf burçak)	7.856	230	34.1
Bağ	110	3	36.6
Toplam	7.856		

Hububat, buğday, arpa, mısır ve pirinç gibi tahıl bitkilerini ifade eder. İnsan ve hayvan beslenmesinde temel gıda maddesi olarak kullanılır. Enerji kaynağı olan hububat, un ve ekmeğe gibi ürünlerin ham maddesidir ve tarımda önemli bir yere sahiptir. Temettüat defterlerinde köylüden alınan hububat öşür verilerinden üretilen hububatların ne kadar olduğu tespit edilebilir. Öşür bölgelere göre değişmekle birlikte ortalama her ürün üzerinden %10 oranında alınmaktadır. Bu nedenle Tablo 22'de vergiye esas olan toplam kilenin 10 katı alınarak toplam hububat üretimi tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada hesaplamalar yapılırken buğday, burçak ve penbe (pamuk) için 1 kile=25, 656 kg.; arpa için ise 1 kile=22,25kg olarak alınmıştır.

Tablo 22

Gökçeviran Karyesinde Üretilen Toplam Hububat Miktarı

Ekilebilir Arazi Türü	Kile	Kile x 10	Kg
Hınta (Buğday)	36	360	9.236,16
Şair (Arpa)	37	370	8.232,5
Penbe (pamuk)	35	350	8.979,6
Burçak	12	120	2.670
Toplam	120		

2.7.2. Hayvancılık Hasılatı

Gökçeviran' da tarımdan sonra ikinci sırada yer alan hayvancılık gelirleri 701kuruş olarak tespit edilmiştir. Hayvancılık hasılatı büyükbaş, küçükbaş ve yük-binek olarak üç grupta incelenebilir. Tablo 23'teki veriler incelendiğinde görüleceği üzere, hayvancılık hasılatında ilk sırayı küçükbaş hayvanlar almaktadır (385 kuruş). İkinci sırada büyükbaş hayvanlar gelmektedir (216 kuruş). Üçüncü sırada ise yük binek hayvanları (100 kuruş) gelmektedir. Yük ve binek hayvanlarından 1 adet kısrağ 20 kuruş bir adet dömlü merkep ise 8 kuruş olarak kaydedilmiştir.

Tablo 23

Gökçeviran Karyesinde Hayvancılık Hasılatı Dağılımı

Hayvan Çeşidi	Hasılat miktarı	Hayvan Sahibi Hane	Ortalama
Büyükbaş	216	12	18
Küçükbaş	385	9	42.7
Yük-binek	100	11	9.09
Toplam Sayı	701		

2.7.3. Meslek Hasılatı

1844-1845 yılları arasında Gökçeviran' da meslek gelirleri toplamda 1.420 kuruş olarak tespit edilmiştir. Bu toplama meslek olarak kaydedilen 3 adet çoban 3 adet hizmetkârlık gibi meslekler dâhildir. Köyde 10 hane "erbâb-ı ziraat" olarak kaydedilmiştir. Bu grup mesleki yapılanmaya dahil edilmemiştir.

2.7.4. Vergi-i Mahsusa

1256/1840 yılından itibaren uygulanmaya başlayan ve bazı istisnalar haricinde ekonomik durumlarına göre herkesten alınan vergi-i mahsusa Tanzimat idarecileri tarafından örfi vergiler yerine konulmuş olup, "An-cemaatin vergi", "Vergü-yi Mahsusa", "Vergü" ve "Komşuca alınan vergü" gibi adlar verilmiştir (Öztürk, 2000, s. 537). Bu verginin miktarı liva ölçüğünde belirlenirdi. Bu miktar livaya bağlı kazalar arasında paylaştırılırdı. Sonra kazanın müdür ve meclis azaları, nüfusun etnik özelliğine göre imam, papaz ve kocabaşı gibi kişilerin katıldığı toplantıda kasaba ve köylere düşen miktar tespit edilir en sonunda da köy ve mahalle düzeyinde kişilerin ödeme

güçlerine göre paylaşınlardı (Öztürk, 1996, s. 174). Gökçeşevir’de tespit ettiğimize göre toplam vergi-i mahsusa bedeli 4.481 kuruştur. Vergi-i mahsusa olarak en düşük vergi 16 kuruş, en yüksek vergi ise 554 kuruştur. 19 numaralı hanede kayıtlı bulunan ve buzağı çobanı olarak çalışan Köse oğlu Hasan’a vergi-i mahsusa bedeli olarak en düşük dilim olan 16 kuruşluk vergi bedeli takdir edildiği kaydedilmiştir (BOA, ML VRD.TMT, 17095, s. 23). 2 numaralı hanede kayıtlı, ziraat erbabı olan Bacaksız oğlu İbrahim’e ise vergi-i mahsusa bedeli olarak 554 kuruş vergi takdir edilmiştir (BOA, ML VRD.TMT, 17095, s. 19).

Tablo 24

Gökçeşevir Karyesinde Hane Reislerinin Verdiği Toplam Öşür ve Aded-i Ağnam Vergisi

Ekili Tarım Öşürü ve Aded-i Ağnam	Miktar (Kuruş)	Hane	Ortalama	%
Hınta (buğday)	372	10	37.2	40.3
Şair (arpa)	282	10	28.2	30.5
Penbe(pamuk)	140	9	15.5	15.1
Burçak	56	9	6.2	6.07
Bağ	36	4	9	3.9
Aded-i ağnam	36	9	4	3.9
Toplam	922			

Toplu olarak verdiğimiz vergi türlerinden ekili tarım üzerinden alınan öşür vergisi ile alâkalı olarak hınta (buğday) %40,3 ile ilk sırada gelmektedir. Onu %30,5 ile şair (arpa), %15,1 ile penbe (pamuk), %6,07 ile burçak, %3,9 ile bağ ve aded-i ağnam izlemektedir.

Tablo 25

Gökçeşevir Karyesinde İkâmet Eden Kimselerin Hane Sırasına Göre Toplam Temettüatları

Hane No	Kişi Adı	Temettüat Toplamı (Kuruş)
1	Muhtar Osman kethüda	Muhtar-1094
2	Bacaksız oğlu İbrahim	Ziraat-1704
3	Karaoğlan oğlu Salih	Ziraat-1064
4	Çekiçoğlu İbrahim damadı İsa	Ziraat-642
5	Çekiç oğlu Mehmet	Hizmetkâr-320
6	Kadri oğlu Hüseyin	Ziraat- 900
7	Bıyık oğlu Mehmed	Ziraat-330
8	Sekban oğlu Mehmed	Ziraat-572
9	Celil oğlu Abdullah	Vefat kaydı düşülmüş
10	Vezir oğlu Mustafa	Ziraat-1374
11	Kara Botur oğlu Ahmed	Hizmetkâr-350
12	Çoban oğlu Mustafa	Ziraat-1405
13	Hacı oğlu İbrahim	Ziraat-942
14	Selam oğlu Mustafa	Çoban-200
15	Mehmed oğlu Mahmud	Vefat kaydı düşülmüş
16	Emrullah oğlu Ahmed	Çoban- 350
17	Cellat oğlu Mehmed	Hizmetkâr-100
18	Mustafa oğlu Bekir	Vefat kaydı düşülmüş
19	Köse oğlu Hasan	Çoban- 100
20	Pehlivan oğlu Osman	Fakir kaydı düşülmüş

Sonuç

Ana kaynağını, BOA, ML VRD.TMT,17095 numarada kayıtlı Ankara vilayetine tabi Kalecik kazasının Çandır nahiyesine bağlı Mahmutlar ve Gökçeviran köylerine ait Temettüat Defterlerinin oluşturduğu bu çalışmada, mezkûr köylerin sosyal ve ekonomik yapıları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu köylerin ortak özelliği günümüzde mahalle statüsüne yükseltilerek Kalecik ilçesinin mahallelerinden olmasıdır. Çalışmada anılan köylerin nüfusu ile birlikte köylerde kullanılan isimler, lakaplar, meslekî yapılanma, köyde yaşayan hane reislerinin tarım, hayvancılık ve meslek gelirleri ile birlikte ödemiş oldukları vergi çeşitleri tespit edilerek vergi yükleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Nüfus olarak bakıldığında her iki köyde de birbirine yakın değerler söz konusudur. Köylerin demografik yapısı hakkında genel bir değerlendirme yapacak olursak; her hanede ortalama 5 kişinin yaşadığı kabul edilirse Mahmutlar'da 145, Gökçeviran'da ise 100 neferin olduğu kayıtlardan tahmin edilmektedir. Her iki köyde üretilen tarım ürünlerine bakıldığında hınta (buğday), şair (arpa), burçak, penbe (pamuk), üzüm gibi ürünlerin yetiştirildiği görülmektedir. Özellikle pamuk üretiminde özen gösterildiği, nadasa bırakılan toplam 160 dönüm tarlanın pamuk tarlası olduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır. Meslekleri sektörlere göre kategorize ettiğimizde; her iki köyde de tarım ve hayvancılıkla uğraşanların (erbâb-ı ziraat), olduğu dikkat çekmektedir. Ayrıca çobanlık, hizmetkârlık gibi meslek dallarında işgal eden hanelerin de olduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır. Temettüat defterlerindeki kayıtlardan köylerdeki hane sahiplerinden vergi yükümlüsü olan kişilerin isimleri, toplum içerisindeki unvanları ve lakapları da tespit edilmiştir. Her iki köyde de vergi-i mahsusa bedeli olarak en fazla vergi veren kesimin kayıtlarda “erbâb-ı ziraat” olarak belirtilen kesim- olduğu tespit edilmiştir. En düşük vergi veren hanelerin ise daha çok hizmetkâr ve çobanlıkla işgal eden hanelerin olduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır. 29 haneye karşılık gelen 145 neferlik nüfusa sahip olan Mahmutlar'da toplam vergi-i mahsusa bedeli 8.746 iken 20 haneye sahip Gökçeviran köyünde ikamet eden 100 nefere toplam 4.481 kuruşluk vergi takdir edilmiştir. Öşür ve aded-i ağnam vergisine bakıldığında Mahmutlar köyünde 1.719 kuruşluk bir vergi söz konusu iken Gökçeviran Gökçeviran'da ise 922 kuruşluk bir vergi uygulamasına gidilmiştir. Tarım ve hayvancılık söz konusu olduğunda da bu iki köyün Çandır nahiyesine bağlı köylerden daha etkin bir rol üstlendiği görülmektedir. Tarım gelirlerine bakıldığında toplam hasılat bağlamında her iki köyden elde edilen gelir 23.966 kuruş iken hayvan hasılatı bakımından bakıldığında 1.603 kuruş olarak kaydedilmiştir. Gelecekte yapılacak çalışmalara katkı sunabileceğini düşündüğümüz bu çalışmada, Orta Anadolu köylerinden iki tanesinin (Mahmutlar ve Gökçeviran) sosyo-ekonomik yapısı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Maliye Nezareti (ML), Varidat Kalemi (VRD), Temettüat Defterleri (TMT.d.), nr. 7095.

Araştırma Eserleri

Bozkurt, N. (2011). 1844-1845 tarihli temettüat defterine göre Kütahya Sancağı Dazkırı Kazası Evciler Köyünün sosyal ve ekonomik yapısı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(19), 135-156.

Develioğlu, F. (1996). 'Temettü'-temettüat. İçinde *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat* (13. baskı, s. 1073). Aydın Kitabevi Yayınları.

Gül, A. (2009). Temettüat defterlerine göre Pasinler'in (Hasankale) sosyal ve ekonomik yapısı. *Karadeniz Araştırmaları*, 6(23), 77-98.

Kankal, A. (1993). *Tapu tabir defterlerine göre 16. yüzyılda Çankırı sancağı* (Tez No. 25981) [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Metin, R. (2024). 1260-61 / 1844-45 Temettuat kayıtları ışığında Mahmutlar ve Gökçeviran köylerinin sosyal ve ekonomik yapısı, *Mavi Atlas*, 12(2), 418-432.

Öztürk, S. (1996). *Tanzimat Döneminde bir Anadolu şebri: Bilecik*. Kitabevi Yayınları.

Öztürk, S. (2000). Temettuat tahrirleri. *Akademik Araştırmalar Dergisi Osmanlı Özel Sayısı*, (4-5), 537-590.

Pakalın, M. Z. (1993). Temettü vergisi. İçinde *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* (Cilt III, s. 453). MEB Yayınları.

Sayın, A. V. (1999). *Tekâlif kavâidi (Osmanlı vergi Sistemi)*. T.C. Maliye Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı.

Serin, M. (1998). Osmanlı Arşivi'nde bulunan temettuat defterleri. *I. Milli Arşiv Şurası (Tebliğler-Tartışmalar)* (ss. 717-728). <https://hdl.handle.net/20.500.12415/6566>

Şener, A. (1990). *Tanzimat Dönemi Osmanlı vergi sistemi*. İşaret Yayınları.